

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

רשימת זכרונות

כתובים בידי הרבנית הצדקנית

מרת חנה ע"ה ז"ל

אשת כ"ק הרה"ג והרה"ח המקובל

מוהר"ר ר' לוי יצחק

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

הוריו של כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת
"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושתיים לבריאה

RESHIMAS ZICHRONOS
KESUVIM BIDEI HARABANIS HATZIDKANIS
MARAS CHANA

INSTALLMENT 13

Published and Copyrighted © 2012
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / Fax (718) 774-2718
editor@kehot.com

Orders:
291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213
(718) 778-0226 / Fax (718) 778-4148
www.kehot.com

All rights reserved.

The Kehot logo is a trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

Manufactured in the United States of America

נסדר והוכן לדפוס על ידי חיים שאול בן חנה

The PrintHouse 538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237 (718) 628-6700 :נדפס בדפוס:

ב"ה.

פתח דבר

הננו מו"ל בזה חוברת יג של „זכרונות" שנרשמו ע"י הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, אמו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

בהוצאה זו, באה הרשימה כפי שנעתקה מכתב-ידה של הרבנית, ולאח"ז גם בתרגום ללה"ק, ובתוספת ציונים והערות בשוה"ג, כמבואר בפרטיות ב„פתח דבר" לחוברת הראשונה.

*

ויהי רצון שההוספה בהפצת המעיינות חוצה, תזרז את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

מערכת „אוצר החסידים"

מוצש"ק פ' ויגש,
יום הבהיר ה' טבת, ה'תשע"ב
ברוקלין, נ.י.

איך וועל זיך נעמען צו די „רפואות“

דאָס איז דאָך געווען ווינטער, האָבן די אַלע זאָכן געבראַכט עפידעמיעס ר"ל מיט „סיפּנאַי־טיף“²²⁷ און גריפּ²²⁸. איז ער ניט־געזונט געוואָרן, און איז געלעגן פּופּצן טעג אין בעט, פון וואָס ער איז קאַם אַ דורך נאָך אַ סך שוועריקייטן.

דערנאָך אין אַ חודש אַרום, איז ביי מיר געוואָרן „40 היץ“. ווען מען רופּט דעמאָלט אַ דאָקטאָר, וואָלט מען געדאַרפּט גלייך אין „האַספּיטאַל“ אוועקפירן, וועלכער האָט זיך געפונען פּינף קילאָמעטער פון דעם אָרט וואו מיר האָבן געוואָוינט. במילא האָט מען דאָס געדאַרפּט שטאַרק מעלים זיין.

עס איז געווען אַ פאַרשיקטער דאָקטאָר, אַ קריסט, פּלעגט ער זיך איבערטאָן, ניט אין זיינע הלבשה, מען זאָל אים ניט דערקענען. און פּלעגט קומען איינס־צוויי ביינאַכט צו שרייבן רפואות, נאָר זיך ניט חתמ'נען. און אין אַפּטיק, האָט מען – איבער די אַבסאָליוטע גוטע באַציאונג צו מיין מאַן ז"ל – דאָס אַרויסגעגעבן. כאָטש לויט די דאָרטיקע געזעצן, איז דאָס פאַר דעם אַפּטיקער געווען אַ גרויסע סכנה.

איך בין געלעגן עטליכע טעג, און דער דאָקטאָר האָט גערעכנט אַז דאָס איז „סיפּנאַק“, איז דאָך דאָס זייער אינפּעקציאַנע.

ניט ווייט אין אַ דאָרף האָט געוואָוינט אַן עוואָקואַירטער שוחט מיט זיין פרוי, זיי זיינען געקומען בעטן ביי מיין מאַן השתדלות צו דאָקטורים אין „האַספּיטאַל“, צו דער מאַביליזאַציע וואָס מען האָט אים – דעם שוחט – גערופן אויף דער מלחמה. פאַרפאַרן זיינען זיי צו אונז, טראָץ דעם פּראָטעסט פון די בעל־הבית'טע, ווייל מען האָט אין יענער צייט ניט געטאַרט אַריינלאָזן קיין פאַרער פון דער באַן.

(227) טיפּוס הבהרות.

(228) שפּעת.

די פרוי האָט דערזען ווי איך ליג, אין וואָס פֿאַר אַ לאַגע, און ווי ער שטייט ביי דעם „אויװן“ און קאָכט מיר די קאַשע, און לערנט בעת־מעשה „מהרש״א“ וואָס פֿריער צו גיסן, צי די מילך, צי שיטן די גרויפן. האָט זי גלייך געזאָגט אַז זי וועט ניט אַוועק פֿון אונז ביז איך וועל ניט אַראָפּ פֿון בעט געזונטערהייט.

בעת איך האָב איר געזאָגט אז אפשר איז דאָס „אַ קלעפיקע קריינק“, איז דאָס פֿאַר איר אַ סכנה, האָט זי געזאָגט מיט דעם האַרבן וואַרט אַז זי האָט ניט קיין מורא פֿאַר דעם.

און האָט גלייך אַראָפּגענומען פֿון זיך די הלכשה פֿון וועג, געגעבן איר מאַן עסן און האָט זיך גענומען צו דער אַרבעט. דאָס הייסט, האָבן מיט מיר צו טאָן:

דאָס ערשטע האָט זי פֿון מיר אַראָפּגענומען די קליידער, איך בין עטליכע טעג געלעגן אין בעט, און די גאַנצע צייט געשוויצט מיט זייער אַ הויכע טעמפעראַטור. דערנאָך האָט זי מיר איבערגעבעט, אויף דער קישן מיט דער בעט געלייגט פֿרישע גרעט, די איבערבעט האָט מיר געשניטן ווי מיט מעסער.

קיין מענטש קען זיך ניט פֿאַרשטעלן וואָס דאָס איז געווען פֿאַר אַ „פֿאַרגעניגן“, זי האָט מיר אַפּגעקאָכט אַ קאַשע פֿון מאַנאָ-גרויפן, און דאָס געקאָכט אָן „פלפול“²²⁹, און איך האָב פשוט געהאַט וואָס צו עסן.

די היץ האָט זיך נאָך געהאַלטן, און דער דאָקטאָר האָט מיט גרויס ציטערניש מיר געמאַכט די וויזיטן גע'גנב'עטערהייט איינס-צוויי בינאַכט. נאָך דעם דאָקטאָר'ס אַוועקגיין, פלעגט מיין מאַן נעמען דעם „תהלים“, וועלכן איך האָב דאָ מיט זיך²³⁰, און פלעגט זאָגן: איך וועל זיך נעמען צו די „רפואות“.

229) הכוונה לכאורה לשלילת אופן בישול הדייסא ע"י כ"ק הרלו"צ, כנ"ל, שלמד בעת מעשה „מהרש״א“... ופלפל אם לשפוך תחילה החלב או הגריסים.

230) נמצא בספריית אגודת חסידי חב"ד (צילום ממנו בספר „מבית הגנוזים“ ע' ריט, ולקמן ע' 000), ובתוכו נרשם בכתב־ידה של הרבנית:

„זה התהלים שייך לבעלי ז"ל ששלחתי לו על-פי בקשתו למקום גלותו אז בכפר „טשילי“ במדינת קאסאחסטאן.“

אין דעם צימער זיינען מיר שוין געווען פיר מענטשן, דער מאן איז געשלאָפן אויף דעם פּאָל²³¹ לעבן דער טיר, קיין אַנדער אָרט איז ניט געווען, און אַביסל האָט ער איבער געטראַכט וועגן דעם איבערגאַנג פון „סיפּנאַי־טיף“.

זי האָט זיך עפּעס געמאַכט אַ מיין אָרט ניט ווייט פון מיין בעט, און צוליב מיין מאַן – אַזוי ווי דער חדר איז ניט געווען קיין איבערגעצוימטער – האָט זי זיך כמעט ניט אויסגעטאַן.

אַ הוסט טאָן, אָדער עפּעס מאַכן אַ באַוועגונג, האָבן זיי ניט געטאַרט, די בעל הבית'טע זאָל ניט דערהערן אַז זיי נעכטיקן ביי אונז.

אין דער אַטמאָספּערא, און אין דער הרחבת־הדעת פון דער דירה, און איך אין בעט – וואָס פאַר אַ מחלה ביי מיר איז געווען האָט מען ניט געוואוסט – האָט ער (מיין מאַן) זיך איינגעאַרדנט לעבן דעם „טישל“ און האָט געזאַגט תהלים.

די טרערן האָבן זיך געאַסן²³² – ווי מען זאָגט – „טייכן“. איך פלעג ליגן, און דאָס קוקן וואָס פאַר אַ מיין שברון־לב איז געווען אין דעם „קול“ – די צובראַכנקייט און די האַרץ – דאָס האָט געקענט שטיינער רירן. איך

לו היו פה ולשון להדפיס האלו, ה' להם לספר הרבה, הרבה. כל דף ודף נטבע תמיד בדמעות והי' לח מהם.

מיום שנאסר בתפיסה בחדש מארט 1939 [ט' ניסן תרצ"ט] נשתנו כחותיו הגשמיים לרע מיום ליום. רוחו ה' חזק.

קשה מאד ה' לשמוע הבכיות היוצאים מקרב לב־עמוק ושברון־לב שסבל יותר על העדר החיים הרוחניים מהסבלנות פשוט מרעב ממש בלי לחם ועוד תנאי החיים האיומים...

הספר הזה ה' אצלו עד יום מותו בכ' מ' אב 1944 [תש"ד] באלמא־אטא, עיר הבירה של המדינה האמורה למעלה.

על־פי רב השתדלות של ידידים נאמנים, שעבודתם בענין זה היתה במסירת־נפש וסכנת־נפשות גדולה, עלתה בידם שיתנו רשיון לבעלי לוי־יצחק ז"ל להעתיק מקומו מהכפר להעיר הגדולה, וזה ה' יותר טוב בכל הפרטים בגשמיות ורוחניות. והעיקר כי יישוב יהודי ה' שם.

יזכר ה' להאנשים האלה את מעשיהם הטובים וישמרם מכל רע אמן".

(231) רצפה.

(232) ראה בהערה 230.

הָאָב געגלויבט באמונה-שלימה, און גלויב איצט אויך, אַז דאָס האָט מיר געהאַלפֿן פֿון דעם קרייניק.

די טעג זיינען זיך געגאַנגען, די היץ האָט אָנגעהויבן ווערן אַ ביסל קלענער, און עס איז אַראָפֿ דער פּחד פֿון „סיפּניאַק“, וואָס אין דער „איינגשאַפֿט“ האָט מען קיין זאַך ניט געקענט אויספירן ווי דער רופֿא האָט געהייסן.

* * *

מיר האָבן געהערט אַז ביי אייך איז די פֿרוי ניט געזונט

דערווייל איז שוין געוואָרן פֿרייטאַג, דאָס הייסט ערבֿ-שבת, און קיין לחם איז ניטאָ „לחלוטין“, קיין שטיקל ניט. מענטשן זיינען מיר געווען פֿיר, באַ די „אורחים“ האָט זיך געענדיקט זייערע „לעפּיאַשקעס“²⁰⁸ וואָס זיי האָבן געבראַכט מיט זיך. פֿיש אין מאַרק האָט מען געקויפט, און די פֿרוי האָט זיי אָפּגעקאַכט. איר מאַן האָט געבראַכט 2 עמער וואַסער, דאָס איז אויך ניט קיין קליינע זאַך – די שטריק אויף ציען די וואַסער האָט זיך צוריסן, און די שכנים, די גוים, האָבן ניט געוואָלט לייען קיין אַנדערע.

אַלץ האָט זיך דורכגעפֿירט – אפילו אויפּגעראָמט דעם צימער לכבוד שבת, און אָפּגעוואַשן דעם בריק²³¹ – אָבער לחם? ניטאָ! און ניטאָ קיין מראה-מקום אויף געפינען וואו אויך.

מיר זיינען אַלע געזעצן, און עפעס גאַרניט געווען אַזוי שטאַרק צוטראַגן אויך. עפעס ווערט מען מאַדנע ביי אַזאַ צושטאַנד. מיין מאַן איז געזעצן לעבן פענצטער, שטאַרק אויפּגעלייגט קען מען ניט זאָגן, און מאַרגן איז דאָך שבת, און מען קען גאַרניט טאָן! און שוין באַלד ליכט בענטשן.

מיט אַמאָל – מען זעט אַז עס גייט עפעס אַ מיידל אָנגעטאַן אין גוויאישע קליידער, פֿאַרוויקלט דעם געזיכט מיט אַ גרויסן שאַל, מען זאָל איר ניט זען. האָט אָנגעקלאַפֿט אין טיר, און גייט צו גלייך צו מיין מאַן, און האָט געזאָגט: „דאָס זיינט איר דער רב שניאורסאהן?“ און נעמט

אַרויס פון אונטערן שאַל אַ גרויסן ברויט איינגעוויקלט נאָך אין אַ האַנטוך, און זאָגט: „מיין טאַנטע האָט אייך געשיקט דעם ברויט, מיר האָבן געהערט אַז ביי אייך איז די פרוי ניט געזונט“.

איר פעטער איז געווען דער פרינציפאַל פון דער מלוכה־בעקעריי, האָט זי דאָס געקענט אַמאָל אַראָפּנעמען ביי יעדערן פון זיין נאַרמע עטליכע גראַמע. אָבער ווען מען כאַפט ביי דעם, קומט די שטאַרקסטע שטראַף.

וואָס פאַר אַ טעם דער ברויט האָט געהאַט, דאָס איז געווען שוואַרצע געוויינליך, דאָ מיינט מען ניט פון דעם קוואַליטעט, נאָר וואָס האָט אַראָפּגענומען די מחשבה פון דעם רעב און נאָך אויף שבת²³³.

גלייך האָט ער אָפּגעשניטן צוויי שטיקלעך און צוגעדעקט מיט אַ סאַלפעטקא²³⁴ עס זאָל זיין „לחם־משנה“ אויף שבת²³⁵.

דער מיידל האָט מען געדאַרפט אַרויסבאַלייטן באַהאַלטענערהייט, די בעל הבית'ע זאָל איר ניט באַמערקן, זי האָט שוין אַנגעהויבן מורמלען *к попу слишком много ходят*²³⁶, און דאָס האָבן מיר גאַרניט געדאַרפט, ווייל דאָס האָט געקענט מאַכן פון די פינף יאָר איזאַלאַציע – נאָך אַמאָל פינף יאָר.

דאָנערשטאָג ביינאַכט, פאַר דעם פרייטאָג, האָט ער געזאָגט – ווי איך האָב שוין געשריבן – דעם תהלים²³⁰, דאָס איז ניט געווען קיין געוויינלעכע תהלים זאָגן, דאָס איז געווען עפעס ניט קיין בכי' פשוטה, דאָס איז ניט געווען – וואָלט איך זאָגן – קיין אַראָפּגעפאַלנקייט, נאָר עפעס אַ מין „השתפכות־הנפש“ מיט אַ גרויסקייט און שטאַרקייט פון אמונה מיט צוגעבונדקייט צו ג'ט.

שבת האָב איך זיך שוין געקענט זעצן אויפן בעט, וואָס צו עסן האָבן מיר געהאַט אויך. מיין מאַן און דער איד האָבן ביידע געדאוונט אין די טליתים, און מיר האָבן זיך אויך פאַרבראַכט.

(233) ראה לעיל ע' 000.

(234) מפית.

(235) ראה ערוך השולחן או"ח סימן עדר ס"ה. שו"ת משיב דבר סכ"א.

(236) = אנשים רבים מדי באים אל הכומר.

עס איז דאָ אַ פּאַלקס־שפּריכוואָרט: „ווען פּרייט זיך אַן אַרימאָן? אַז ער פּאַרלירט און געפּינט“. איך האָב זיך אָנגעהויבן ערהוילן נאָך מײן קראַנק זײן.

* * *

מציל זיין אַ נפש פון מות – לחיים

נאָך שבת, האָט מײן מאָן געפונען אַ בן־עיר²³⁷, אַ שוסטער, אַ דאָבריאַנקער שוסטער. ווער עס ווייס, איז דאָס איז ניט קיין פשוט'ער איד. מיט שטאַרק הדרת כבוד און ביטול האָט ער זיך באַצויגן צו דעם דאָבריאַנקער „עילוי“, ווי ער האָט געזאָגט, עפעס אַ קלייניקייט „לויק“? אָט דער שוסטער, האָט געהאַט אַ טאַכטער אַ דאָקטאָר אין „האַספּיטאַל“, און זי האָט גלייך אויף דער בקשה פון מײן מאָן, איינגעאַרדנט דעם שוחט, אונזער אורח, און אים אַוועקגעלייגט אין אַפטייל פון מאָגן „קראַנקהייטן“. נאָר ער האָט געדאַרפט האָבן רענטגען באַלייכטונג²³⁸, און דאָס צו באַקומען האָט מען געדאַרפט האָבן אַ פאַפּיר זאָל ווייזן די „מכה“ וואָס זי האָט, „הייסט דאָס“, געפונען אויף דעם מאָגן. צו דעם האָט מען אויך געפונען אַן עצה. אין „קזיל־אַרדאָ“, האָט דער אָבליאַסטי „האַספּיטאַל“ געהאַט אַזאַ אינסטיטוט פון רענטגען, מיט וועלכן עס האָט אָנגעפירט אונזער ידיד'ס, קאַליקאָוויט¹⁴² טאַכטער²³⁹, אַ רופּא געוויינליך. דאָס האָט מען אַליץ געדאַרפט טאָן היילנדיק, ווייל עס איז שוין דערווייל געקומען די צייט וואָס מען האָט אים געדאַרפט אַוועקשיקן אויף דער מלחמה.

זונטאָג בייטאָג, איז דער מאָביליזירטער שוין אַוועקגעפאַרן אין קזיל־אַרדאָ, מיט פאַפּירן פון אַ מסוכן'דיקער חולה, וועלכן מען מוז מאַכן אַ ספעשל אַפּעריישאַן, נאָר ווייל ער איז שוואַך, דאַרף מען וואַרטן אַ פּאַר

237 דאָבריאַנקע ופּאָדאָבריאַנקע הן עיריות סמוכות זו לזו משני צדי הגבול: דאָבריאַנקע במחוז טשערניגאָוו שבאוקראינא, ופּאָדאָבריאַנקע במחוז האַמיל שברוסיא הלכנה.

238 קרני רנטגן.

239 אשת ר' זלמן ווינארסקי.

חדשים. און דאָרטן האָט די „דאָקטאָר קאָליקאָוו“ דאָס אַלץ דורכגעפירט מיט פיקטשערס „שחור-על-גבי-לבן“²⁴⁰.

אַ קאָפּיע פון אַזאַ קראַנקן האָט מען אַוועקגעגעבן דעם שוחט, מען האָט נאָר גע'חתמ'ט דעם שוחט'ס נאָמען געוויינליך.

דאָס אַלץ מאַכן, האָט געדאַרפט נעמען צוויי וואָכן, איז ער געווען ביי קאָליקאָוו'ן די צייט, און דערנאָך האָט ער זיך אומגעקערט צו אונז אין טשילי, אין דער מיליטער-קאָמענדאַטור, וואו ער האָט זיך געדאַרפט צושטעלן מיט די אַלע פאַפּירן. און מען האָט גלייך אַרויסגעטראָגן אַ רעזאָלושן²⁴¹, אַז ער איז איבער זיין מאָגן קראַנקייט פריי אויף זעקס חדשים, און קען פאַרן צוריק אַ היים.

דאָס איז געווען אַ גרויסע שמחה ביי אונז אין שטוב, אַז ביי אונזער לעבן, מיט די באַדינגונגען, האָבן מיר געקענט מציל זיין אַ נפש פון אמת'ן סכנות-נפשות. דאָס איז געווען ממש ממות – לחיים.

דאָס אַלץ האָט זיך דורכגעפירט, אויך ווייל ווען ער האָט זיך צו אימיצן מיט אַ בקשה געווענדעט, איז ווי שווער עס זאָל ניט זיין צו דאָס טאָן, האָט מען אים קיין מאָל ניט געקענט אַפּזאָגן בשום-אופן.

איך האָב שוין אָנגעהויבן אַרומגיין אין שטוב, איך האָב שוין געקענט טאָן צוביסלעך די שטוב אַרבעט, און די געסט זיינען זיך אַוועקגעפאַרן צו זיך אַ היים.

* * *

(240) צילומי הרנטגן.

(241) החלטה.

הרבנית נופלת למשכב

מאחר שהמתואר לעיל התרחש בחורף — גרמו כל הדברים הללו להתפרצותן של מגפות ר"ל, ובהן — טיפוס הבהרות ושפעת. בעלי חלה אף הוא ושכב חמישה-עשר יום במיטה, שהקימה ממנה עלתה לו במאמץ רב ובקשיים.

חודש לאחר-מכן נתקפתי אני בחום בן ארבעים מעלות. אילו היינו קוראים לרופא — היה הכרח להעביר אותי לבית-רפואה, שהיה במרחק חמישה קילומטרים ממקום מגורינו; היה עלינו איפוא להעלים היטב את דבר מחלתי.

בין הגולים היה רופא נוצרי. הלה היה מחליף את בגדיו לבל יכירוהו, והיה מגיע שלא בלבושו הרגיל, בשעה אחת או שתיים בלילה, כדי לרשום לי תרופות, אך מבלי לחתום על המרשם. בזכות היחס הטוב בתכלית ששרר שם כלפי בעלי, נתנו לנו בבית-המרקחת את התרופות, על-אף שלפי החוקים שם היתה זו סכנה גדולה עבור הרוקח.

כך שכבתי מספר ימים. הרופא סבר שמחלתי היא טיפוס הבהרות, שהיא מחלה מידבקת מאוד.

מלאך מושיע

באחד הכפרים, לא הרחק משם, התגוררו שוחט ורעייתו, מן המפונים. יום אחד הם הגיעו לביתנו כדי לבקש מבעלי שישתדל עבורם אצל הרופאים בבית-הרפואה כדי להשיג פטור מגיוס, שכן הוא — השוחט — נקרא על-ידי שלטונות הצבא ועמדו לשולחו לחזית המלחמה. הם נכנסו לחדרנו בדרך נסיעתם, חרף מחאותיה של בעלת-הבית, שכן באותם הימים אסור היה להכניס אל הבית נוסעי רכבת.

כשראתה האשה את המצב שבו שכבתי, ואת בעלי עומד ליד התנור ומבשל עבורי דייסה, כשבשעת מעשה הוא "לומד מהרש"א" — מה עליו לעשות תחילה, לצקת את החלב או לערות את הגריסים... — הודיעה מיד שלא תעזוב אותנו עד שארד ממיטתי כשאני בריאה ושלמה. כשטענתי כלפיה שייתכן שהמחלה היא מידבקת וייתכן שיש בכך משום סכנה עבורה — אמרה לי במלים תקיפות שהיא אינה חוששת מכך.

היא מיהרה לפשוט מעליה את לבושי הדרך, הגישה לבעלה מזון, ומיד ניגשה לעבודה, כלומר — לטפל בי: לכל לראש — הסירה מעלי את הבגדים, שכן זה מספר ימים ששכבתי במיטה, ובמשך כל זמן זה

הזעתי מהחום הגבוה. לאחר-מכן הציעה מחדש את מיטתי ופרשה על הכר ועל המיטה מצעים נקיים ורעננים, בעת החלפת המצעים הרגשתי כמו שחותכים בבשרי בסכין. איש לא יוכל לתאר עד כמה גרם לי הדבר "עונג".

היא הכינה עבורי דייסה מגריסי סולת, שאותם בישלה ללא "פלפול"¹¹³, כך שפשוט היה לי מה לאכול.

החום לא ירד עדיין, והרופא ערך אצלי ביקורים בגנבה בשעות אחת-שתיים בלילה, כשכולו רועד מפחד. לאחר עזיבתו של הרופא היה בעלי לוקח את ספר התהילים — הנמצא כאן ברשותי¹¹⁴ — ואומר: עכשיו אגש לעסוק ב"רפואות"...

בחדר היינו כבר ארבע נפשות. בעלה של האשה ישן על הרצפה, סמוך לדלת. לא היה מקום אחר, ובנוסף לכך הוא חשש מעט מהידבקות בטיפוס הבהרות. האורחת הכינה איכשהו לעצמה מין מקום ללינה לא הרחק ממטתי, ובשל נוכחותו של בעלי — מאחר שלא היו בחדר מחיצות — כמעט לא פשטה את בגדיה.

להתעטש, או לעשות תנועה כלשהי — נאסר על האורחים, כדי שבעלת-הבית לא תרגיש שהם לנים אצלנו.

(113) הכוונה לכאורה לשלילת אופן בישול הדייסא ע"י הרלו"ז, צ, כנ"ל, שלמד בעת מעשה "מהרש"א"..." ופלפל אם לשפוך תחילה החלב או הגריסים.

(114) כיום — בספריית אגודת חסידי חב"ד (צילום ממנו נדפס בספר "מבית הגנוזים" ע' ריט, ולקמן ע' 000).

בתוכו נרשם בכתב-ידה של הרבנית:

"זה התהלים שייך לבעלי ז"ל ששלחתי לו על-פי בקשתו למקום גלותו אז בכפר 'טשילי' במדינת קאסאחסטאן.

לו היו פה ולשון להדפיס האלו, ה' להם לספר הרבה, הרבה. כל דף ודף נטבע תמיד בדמעות והי' לח מהם.

מיום שנאסר בתפיסה בחדש מארט 1939 [ט' ניסן תרצ"ט] נשתנו כחותיו הגשמיים לרע מיום ליום. רוחו ה' חזק.

קשה מאד ה' לשמוע הבכיות היוצאים מקרב לב-עמוק ושברון-לב שסבל יותר על העדר החיים הרוחניים מהסבלנות פשוט מרעב ממש בלי לחם ועוד תנאי החיים האיומים...

הספר הזה ה' אצלו עד יום מותו בכ' מ' אב 1944 [תש"ד] באלמא-אטא, עיר הבירה של המדינה האמורה למעלה.

על-פי רב השתדלות של ידידים נאמנים, שעבודתם בענין זה היתה במסירת-נפש וסכנת-נפשות גדולה, עלתה בידם שיתנו רשיון לבעלי לוי-יצחק ז"ל להעתיק מקומו מהכפר להעיר הגדולה, וזה ה' יותר טוב בכל הפרטים בגשמיות ורוחניות. והעיקר כי יישוב יהודי ה' שם.

יזכר ה' להאנשים האלה את מעשיהם הטובים וישמרם מכל רע אמן".

באווירה זו, וב"הרחבת הדעת" זו ששררה בדירתנו, ובשעה שאני שוכבת במיטה — באיזו מחלה לקיתי לא היה ידוע בכירור — התיישב בעלי ליד השולחן הקטן, ואמר תהילים.

נחלי דמעות (כלשון הביטוי) זרמו מעיניו של בעלי. נהגתי לשבת ולהביט באמירת התהילים שלו. כמה שברון לב היה בקולו! שברון לב שכזה ולבביות שכזו — היה בהם כדי להזיז סלעים ממקומם. האמנתי באמונה שלמה, ואני מאמינה גם עכשיו, שאמירת התהילים שלו סייעה להחלמתי.

הימים חלפו, החום החל לרדת מעט, וסר הפחד שהמחלה היא טיפוס הבהרות, שכן במיצר שכזה לא ניתן היה ליישם שום דבר מהוראות הרופא.

לחם מן השמים

בינתיים הגיע יום שישי בשבוע, דהיינו — ערב שבת, ולחם אין ברשותנו כלל, אף לא חתיכה אחת. היינו ארבע נפשות. לאורחינו אזלו ה"לעפיאשקעס"¹¹⁵ שהביאו עמהם. דגים — נקנו בשוק, והאשה בישלה אותם. בעלה הביא שני דליי מים — דבר שאף הוא לא היה מן הקלים, שכן החבל שהשתמשנו בו לדליית המים נקרע, ושכנינו הגויים סיברו להשאל לנו חבל אחר.

כל ההכנות לשבת הושלמו — אפילו החדר נוקה וסודר לכבוד שבת, והרצפה נשטפה. אבל לחם — אין! וגם "מראה־מקום", קצה של רעיון לאן ללכת כדי להשיג לחם — לא היה לנו.

כך ישבנו כולנו, ומשום־מה גם לא היינו מוטרדים במיוחד. נראה שהתנהגותם של אנשים נעשית מוזרה משהו במצב שכזה. בעלי ישב סמוך לחלון, ולומר שהיה במצב־רוח מרומם — אי־אפשר. והרי מחר שבת, ואין בידינו לעשות דבר! ועוד מעט מגיע כבר זמן הדלקת נרות. לפתע מבחינים אנו בנערה צועדת לכיוון הבית, לבושה בבגדי גויים, פניה מוסתרות בצעיף גדול כדי שלא יראוה. הנערה הקישה בדלת, ניגשה ישירות לבעלי ואמרה: "האם הנכם הרב שניאורסון?" היא הוציאה מתחת הצעיף כיכר לחם גדולה, עטופה עדיין במגבת, ואמרה: "דודתי שלחה לכם כיכר לחם זו. שמענו שרעייתכם אינה בקו הבריאות".

דודה של נערה זו היה מנהל המאפייה הממשלתית, ולכן היה

באפשרותה מפעם לפעם להפחית כמה גרמים ממנתו של כל אחד. אבל מי שתופסים אותו בכך — מקבל על כך את העונש החמור ביותר.

איזה טעם היה לאתו לחם! היה זה לחם שחור כמובן, אבל כוונתי כאן אינה לאיכותו של הלחם, אלא לכך שלחם זה הסיר מעלינו את מחשבת הרעב, ולא עוד אלא בשבת¹¹⁶.

בעלי פרס מיד מהלחם שתי פרוסות וכיסה אותן במפית, לשם "לחם משנה" לשבת¹¹⁷.

את הנערה היה עלינו ללוות החוצה בהיחבא, כדי שבעלת־הבית לא תראה אותה. היא התחילה כבר לרטון: "אנשים רבים מדי באים אל הכומר", ולא היה לנו כל צורך שהיא תתלונן על כך, שכן תלונה כזו עלולה היתה להוסיף על חמש שנות הבדידות חמש שנים נוספות.

בלילה שלאחר יום חמישי — לפני אותו יום שישי — אמר בעלי, כפי שתיארתי כבר, פרקי תהילים. לא היתה זו אמירת תהילים רגילה; לא היתה זו בכייה פשוטה גרידא; לא היתה זו — אם ניתן לומר כך — נפילת רוח; היתה זו מין "השתפכות הנפש", מתוך גדולה ועוצמה של אמונה ודבקות בקב"ה.

בשבת יכולתי כבר לשבת על מיטתי, וגם מה לאכול היה לנו. שניהם, בעלי והיהודי האורח, התפללו כשהם מעוטפים בטליתותיהם, וגם אנו הנשים בילינו יחדיו.

ישנו פתגם עממי: "מתי שמח העני? כשהוא מאבד ואחר־כך מוצא". כך הרגשתי גם אני כשהתחלתי להחלים לאחר מחלתי.

ממות לחיים

אחרי אותה שבת מצא בעלי יהודי מבני עירו, סנדלר במקצועו. סנדלר מדובריאנקה¹¹⁸ — למי שיודע — אינו יהודי פשוט. הוא התייחס אל "העילוי מדובריאנקה" — כפי שכונה את בעלי — בהדרת כבוד ובביטול עצומים. וכי קלה היא בעיניכם — "לויק"!

לסנדלר זה היתה בת שהיתה רופאה בבית־הרפואה המקומי, ולבקשתו של בעלי היא קיבלה מיד לאשפוז את אורחנו השוחט,

(116) ראה לעיל ע' 000.

(117) ראה ערוך השולחן או"ח סימן עדר ס"ה. שו"ת משיב דבר סכ"א.

(118) רלוי"צ נולד וגדל בעיירה פודובריאנקה. דובריאנקה ופודובריאנקה הן עיירות סמוכות זו לזו משני צדי הגבול: דובריאנקה במחוז צ'רניגוב שבאוקראינה, ופודובריאנקה במחוז הומיל שברוסיה הלבנה.

והעבירה אותו למחלקת מחלות הקיבה. הוא נזקק לצילום רנטגן, וכדי לקבל זאת היה זקוק למסמך שיצביע על הפגיעה שהרופאה מצאה, כביכול, בקיבתו.

גם לעניין צילום הרנטגן עצמו נמצאה עצה. בקזיל-ארדא, בבית-הרפואה המחוזי, היה מכון לרנטגן, שנוהל ע"י בתו של ידידנו קוליקוב⁶, רופאה במקצועה כמובן¹¹.

את כל זאת היה הכרח לעשות במהירות, שכן בינתיים הגיע כבר הזמן שבו עמדו לשלוח את השוחט אל החזית.

ביום ראשון בצהריים כבר נסע השוחט המגוייס לקזיל-ארדא, כשבידו מסמכים המעידים על היותו חולה מסוכן הזקוק באורח חיוני לניתוח מיוחד, אלא שמאחר שהוא חלש בגופו עליו להמתין מספר חודשים עד שיוכל לעבור את הניתוח.

שם, בקזיל-ארדא, ביצעה הד"ר קוליקוב בהצלחה את כל הנדרש, בצירוף צילומי רנטגן "שחור על גבי לבן"... היא מסרה לשוחט העתק צילומים של אדם שאכן חלה במחלה זו, ושעליו החתימה, כמובן, את שמו של השוחט.

כל הסידורים הללו ארכו שבועיים, שבמהלכם שהה השוחט בביתו של קוליקוב. לאחר-מכן חזר השוחט אלינו לציאילי, שם שכנה מפקדת הצבא שבפניה היה עליו להופיע ולהציג את כל המסמכים. ואכן, מיד ניתנה החלטה שהוא פטור מגיוס לשישה חודשים בשל מחלת הקיבה שלו, וניתנה לו הרשות לנסוע לביתו.

היתה זו שמחה גדולה בביתנו — שגם בתנאי חיים שכאלה היה באפשרותנו להציל נפש מסכנת נפשות אמיתית. היתה זו הצלה ממוות לחיים ממש.

ההצלחה בביצוע כל פעולות אלו נבעה גם מכך, שכל אימת שבעלי פנה למישהו בבקשה — יהיה מילוייה קשה ככל שיהיה — לא ניתן היה לסרב לו בשום אופן.

בשלב זה התחלתי כבר להתהלך בבית ויכולתי כבר לעשות מעט-מעט את עבודות הבית, ואורחינו נסעו איפוא לביתם.

נדפס על ידי ולזכות

יוסף יצחק הכהן בן רישה

וזוגתו מרת נחמה דינה בת מלכה רייזל

אוריאל צבי הלוי בן גיטל עטל

וזוגתו בתי' בת שרה מינדל

שלום דובער בן רבקה נעמי

וזוגתו מרת אסתר בת מרים

בנימין בן חדוה

וזוגתו מרת רבקה רחל בת אסתר שיינדל

ומשפחתם שיחיו לאריכות ימים ושנים טובות

להצלחה רבה ומופלגה בטוב הנראה והנגלה

בכל אשר יפנו בגשמיות וברוחניות

ולנחת רוח יהודי חסידותי מתוך שמחה וטוב לבב